מערך "עו"ד משלי": הערכת ההליך הפלילי והייצוג המשפטי מנקודת מבטם של צעירים שנפגעו מעבירות מין חמורות בהיותם קטינים ושל הורים לקטינים שנפגעו

מחקר הערכה

אורטל טופורק בר

יואה שורק

מאיירס ג'וינט ברוקדייל

עריכת לשון: רויטל אביב מתוק
עיצוב גרפי: ענת פרקו טולדנו

המחקר הוזמן על ידי משרד המשפטים ומומן בסיועו.

הצעה לציטוט (APA):
טופורק בר, א' ושורק, י' (2026). *מערך "עו"ד משלי": הערכת ההליך הפלילי והייצוג המשפטי מנקודת מבטם של צעירים שנפגעו מעבירות מין חמורות בהיותם קטינים ושל הוריו לקטינים שנפגעו: מחקר הערכה*. דמ-103-26. מכון מאיירס-ג'וינט-ברוקדייל.

מכון מאיירס ג'וינט ברוקדייל
ת"ד 3886 ירושלים 9103702
טלפון: 02-6557400
brook@jdc.org | brookdale.jdc.org.il

תקציר

רקע

קטינים שנפגעו מעבירות מין מתמודדים לא רק עם השפעות הפגיעה אלא גם עם האתגרים הכרוכים בהשתתפות בהליך הפלילי. כדי לסייע להם במימוש זכויותיהם ובהתמודדות עם ההליך, הוסדרה בשנת 2017 זכאותם של קטינים נפגעי עבירות מין חמורות לייצוג משפטי עצמאי במסגרת מערך "עו"ד משלי" בסיוע המשפטי במשרד המשפטים. מחקר קודם שבחן את מימוש זכויותיהם של הקטינים התבסס על דיווחי עורכי הדין המייצגים ועל מסמכים משפטיים. ואולם, כדי להבין את צורכי הקטינים ולפתח שירות המותאם להם, חיוני ללמוד גם מניסיונם ומחוויותיהם של מקבלי השירות עצמם. על רקע זה הזמין משרד המשפטים ממכון מאיירס-ג'וינט-ברוקדייל מחקר שיבחן לראשונה את נקודת מבטם של צעירים שקיבלו ייצוג משפטי בהיותם קטינים ושל הורים לקטינים שיוצגו במסגרת מערך "עו"ד משלי".

מטרות המחקר

לבחון את תפיסותיהם של צעירים שנפגעו מעבירות מין חמורות בהיותם קטינים ושל הורים לקטינים שנפגעו, בנוגע להליך הפלילי ולייצוג המשפטי שקיבלו במהלכו, כדי לסייע בהתאמת הסיוע המשפטי לצורכיהם.

שיטת המחקר

המחקר נערך בשיטה האיכותנית וכלל 21 ראיונות עומק חצי-מובנים: 11 עם צעירים שנפגעו בהיותם קטינים ו-10 עם הורים לקטינים שנפגעו. הראיונות נערכו במאי 2025–יוני 2026 ונותחו בניתוח תמטי. המשתתפים קיבלו ייצוג משפטי במתכונת שקדמה להרחבת הזכאות בשנת 2024.

ממצאים עיקריים

חשיפת הפגיעה המינית סימנה את תחילתה של התמודדות משפחתית מורכבת ומתמשכת, על רקע השפעותיה הרגשיות והתפקודיות של הפגיעה על הקטינים, ההורים והמשפחה כולה. בשלבים הראשונים של ההליך הפלילי התמודדו הקטינים ומשפחותיהם עם מחסור במידע ובהכוונה, עם אי-ודאות ועם קשיים הנוגעים לתנאי החקירה ולהתנהלותה. התמשכות ההליך הגבירה לעיתים את המצוקה ואת העומס על הקטינים ומשפחותיהם.

לצד הקשיים הכרוכים בהשתתפות בהליך הפלילי, חלק מן המרואיינים תיארו גם חוויות של הכרה בפגיעה עצמה והעצמה. הייצוג המשפטי נתפס בעיני המרואיינים כמקור משמעותי למידע, להכנה, לתמיכה ולהגנה על זכויות הקטינים. קשר אישי המבוסס על אמון, זמינות, רגישות ורציפות סייע לחיזוק תחושת הביטחון ולהתמודדות עם ההליך. הייצוג סייע גם לקטינים להשמיע את קולם ולהביא את רצונותיהם ועמדותיהם בפני הגורמים המעורבים בהליך, תוך כדי התאמת מידת השתתפותם לרצונם ולמצבם הרגשי. עם זאת, חלק מן הצעירות תיארו חקירות נגדיות שחוו כפוגעניות, והדגישו את הצורך בהגנה פעילה על זכויותיהן גם במהלך העדות עצמה.

כיווני פעולה

ממצאי המחקר מדגישים את הצורך בחיזוק התאמתו של ההליך הפלילי לצורכי קטינים נפגעי עבירות מין, ובכלל זה הבטחת חקירה במרכזי הגנה לזכאים לכך, שיפור תנאי החקירה, צמצום זמני ההמתנה ומשך ההליך הפלילי, הגנה על זכויות הקטינים במהלך מתן עדות וחקירה נגדית והבטחת הפניה יזומה לסיוע המשפטי כבר משלב הגשת התלונה. במערך "עו"ד משלי" מומלץ להמשיך ולפתח ייצוג מודע טראומה ומבוסס זכויות, להנגיש מידע מותאם גיל, לחזק את השתתפות הקטינים תוך כדי שמירה על מעמדם העצמאי כמיוצגים, לשפר את ההכנה לעדות ואת ההגנה על זכויותיהם במהלכה, ולחזק את המענה לקטינים ללא תמיכה משפחתית מספקת ואת ההפניה למענים טיפוליים.

דברי תודה

תודה לכל מי שבזכותם מחקר זה קרם עור וגידים.

תודה לשלוש מנהלות מערך "עו"ד משלי" בעבר ובהווה שליוו את המחקר: לעו"ד לידיה רבינוביץ', שיזמה את המחקר והדגישה את חשיבות הלמידה מניסיונם ומחוויותיהם של מקבלי השירות, במטרה להמשיך ולפתח את המענה הניתן לקטינים נפגעי עבירות מין; לעו"ד מיה שושטרי, שניהלה את המערך בתקופת המחקר, על הליווי, שיתוף הפעולה והסיוע הרב בכל שלביו; ולעו"ד תמאם סמורי, מנהלת המערך כיום, על השותפות והסיוע בהשלמתו.

תודה מיוחדת לצעירים ולהורים שהסכימו להשתתף במחקר ולחלוק איתנו את חוויותיהם מן ההליך הפלילי ומן הייצוג המשפטי שקיבלו במהלכו. קולותיהם עומדים במרכז מחקר זה ותרומתם לפיתוח הידע בתחום היא בעלת ערך רב.

אנו מעריכות ומוקירות את התרומה לידע הנצבר של כל אחד ואחת ממשתתפי המחקר.